

GLOBALLASHUV SHAROITIDA EKOLOGIK ONG VA EKOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-SIYOSIY ZARURIYATI

Po'latjonova Hilola

Namangan davlat universiteti

Yurispredensiya fakulteti 1-bosqich talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17841941>

Annotatsiya. Ushbu maqola globallashuv sharoitida ekologik ong va ekologik madaniyatning ijtimoiy-siyosiy zaruriyatini ilmiy nuqtai nazardan tahlil qiladi. Globallashuv jarayoni iqtisodiy, madaniy va texnologik integratsiyani kuchaytirgan holda, atrof-muhitga bosimni oshirmoqda va ekologik muammolarni jadal sur'atda kuchaytiradi. Shu munosabat bilan jamiyatda ekologik ongni shakllantirish va ekologik madaniyatni rivojlantirish ijtimoiy barqarorlik, siyosiy stabillik va kelajak avlodning huquqlarini himoya qilishning muhim omiliga aylanadi. Maqolada ekologik madaniyatni shakllantirishning institutsional mexanizmlari, davlat va fuqarolar hamkorligini mustahkamlash, shuningdek ekologik siyosat va huquqiy mexanizmlarning samarali amalga oshirilishi orqali global ekologik tahdidlarni kamaytirishning strategik yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, ekologik ong, ekologik madaniyat, ijtimoiy-siyosiy zarurat, atrof-muhit himoyasi, barqaror rivojlanish.

Globallashuv jarayonlari dunyo mamlakatlarini birlashtirib, iqtisodiy va siyosiy sohalarda o'zaro bog'liqlikni oshirmoqda. Biroq, bu jarayonlar tabiiy resurslarga bosimni kuchaytirib, ekologik muammolarni global darajaga olib chiqmoqda. Shu sababli, ekologik ong va ekologik madaniyatni shakllantirish nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy-siyosiy zaruratga aylanmoqda.

Bugungi kunda Globallashuv jarayonlari nafaqat iqtisodiy va siyosiy aloqalarni kengaytiradi, balki ekologik jihatdan ham jiddiy oqibatlariga olib kelmoqda. Sanoat, transport, energetika va resurslardan keng ko'lamda foydalanish globallashuv bilan chambarchas bog'liq bo'lib, resurslarni haddan tashqari iste'mol qilish, chiqindilar, ifloslanish va biologik xilma-xillikning kamayishiga sabab bo'ladi.

Bunday ekologik muammolar — iqlim o'zgarishi, atmosfera va suv havolarining ifloslanishi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi, resurslarning tugashi — davlat chegaralarini tan olmaydi; ular global xarakterga ega. Shu jihatdan, global ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish tamoyillari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Ekologik ong — bu shaxs yoki jamiyat darajasida atrof-muhitga nisbatan xabardorlik, tabiat va tabiiy resurslarga hurmat, ularni saqlashga tayyorlik, ekologik mas'uliyat va ijodiy (ma'naviy) yondashuvdir. Bu ong insonni tabiat bilan uyg'un yashashga undaydi, resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish, atrof-muhitni asrash kabi holatlarni kundalik hayotga olib kiradi.

Ekologik ong shakllanishi — muhim psixologik va madaniy tamoyillardan biridir; u orqali insonlar global ekologik muammolarni tushunadi va ularga munosabatni o'zgartiradi.

Ekologik madaniyat — ekologik ongga asoslangan, atrof-muhitga hurmat, ekologik mas'uliyat, ekologik qadriyatlar va ekologik hayot tarzini o'z ichiga olgan madaniy-ijtimoiy fenomen.

Bu madaniyat shaxs va jamiyat ruhiyati, qadriyatlari va kunlik amaliyotida tabiatni hurmat qilish, resurslarni tejash, ekologik me'yorlarga rioya qilish, kelajak avlodlarni ham tabiat himoyasiga jalb qilishni ifodalaydi.¹

Ekologik madaniyat — barqaror rivojlanish tamoyillari, ekologik siyosat va tarbiya-ta'lim tizimlari bilan birga ishlayotgan kompleks fenomendir.

Nazariy jihatdan, ekologik madaniyat — shunchaki shaxsiy xulq-atvor emas; u jamiyat strukturasi, siyosiy institutlar, ta'lim va ijtimoiy hamkorlik orqali shakllanadi. Barqaror ijtimoiy-tabiiy rivojlanish tamoyili — bugungi avlod ehtiyojlarini qondirar ekan, kelajak avlod ehtiyojlarini ham hisobga olishdan iborat. Ekologik madaniyat esa aynan shu uyg'unlikni ta'minlaydi. Bundan tashqari, ekologik madaniyat jamiyatda atrof-muhitga do'stona yondashuv, tabiatni asrashga mas'uliyat va ekologik bilimlagina emas, balki ekologik xulq-atvorni ham targ'ib qiladi. Bu — nafaqat milliy, balki global ekologik xavfsizlik va barqarorlik uchun zarur.

Bundan tashqari, Nazariy va uslubiy jihatdan, ekologik madaniyatni rivojlantirishda ta'lim, tarbiya va ommaviy ong muhim vositadir. Misol tariqasida ushbu manbalarni keltirishimiz mumkin; Ekopedagogika — ekologik bilim, ekologik mas'uliyat, ekologik xatti-harakat ko'nikmalarini shakllantirish usuli. Maktab, kollej, universitet va keng jamoatchilik darajasida ekologik ta'lim va tarbiya orqali ekologik ong va madaniyatni keng yoyish mumkin. Yosh avlodda ekologik madaniyatni shakllantirish — kelajakda ekologik muammolarga qarshi kurashishda jamiyatning tayyor bo'lishini ta'minlaydi.

Ijtimoiy institutlar, davlat siyosati, xalqaro hamkorlik — ekologik normativlar, qonunchilik, siyosiy iroda va xalqaro bitimlar orqali mamlakat darajasida ekologik xavfsizlikni ta'minlaydi.

Ekologik yondashuvlar — antropotsentrizm vs koevolyutsion paradigma

Nazariy jihatdan, inson–tabiat munosabatlari turlicha paradigma asosida ko'riladi.

An'anaviy antropotsentrik yondashuvda inson tabiat ustida hukmron va resurslardan istalgancha foydalanuvchi subyekt sifatida ko'riladi. Bu esa ekologik muammolarning intensivlashishiga sabab bo'ladi.

Biroq zamonaviy ekologik falsafa va ekologik madaniyat koevolyutsion paradigmaga — ya'ni inson va tabiat bir butun, bir-biriga bog'liq mavjudot sifatida yondashishga chaqiradi. Bu yondashuv insonning tabiatga nisbatan mas'uliyatini oshiradi hamda tabiat bilan uyg'un, barqaror munosabatlar qurishga asos bo'ladi.

Shunday qilib, ekologik madaniyat — yangi paradigmada jamiyat va shaxs ruhiyati, qadriyatlari va xulq-atvorini shakllantirish vositasidir.

Siyosiy va ijtimoiy zarurat: global muammolarga global yechim kerak

Globallashuv natijasida yuzaga kelayotgan ekologik muammolar — xalqaro miqyosda ham yechim talab qiladi. Chegaralar o'ta olmaydigan ifloslanish, iqlim o'zgarishi, ekologik inqirozlar faqat bir mamlakatga xos emas; ular butun sayyoraga ta'sir qiladi. Shuning uchun — davlatlar o'rtasidagi hamkorlik, xalqaro ekologik bitimlar, global hamda mahalliy siyosatlar, hamda jamiyat ekologik madaniyati birgalikda rivojlanishi zarur.

¹ Branch of Knowledge Journal

Yashil iqtisodiyot kontseptsiyasining evolyutsiyasi va ilmiy nazariy yondashuvlar ensiklopediya

Shuningdek, ham iqtisodiy o'sish, ham tabiatni muhofaza qilishni uyg'unlashtiruvchi tamoyillar — masalan, "yashil iqtisodiyot", energiya samaradorligi, chiqindilarni boshqarish, ekologik ta'lim va madaniyat — bugungi davrning strategik yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.²

Birinchi navbatda, Global ekologik muammolar — milliy va xalqaro siyosat muammosi

Hozirgi davrda ekologik muammolar — iqlim o'zgarishi, atmosfera va suv ifloslanishi, biologik xilma-xillikning kamayishi, resurslarning ortiqcha ekspluatatsiyasi kabi holatlar — global xarakterga ega. Bu muammolar birgina bir mamlakat chegaralarida qolmaydi; ular xalqaro darajada ham oqibatlarga olib keladi.

Shuning uchun — ekologik muammolarga qarshi kurashish faqat mahalliy darajada emas, balki davlat siyosati, xalqaro hamkorlik va global me'yorda tartibga solinishi kerak. Bu — siyosiy mas'uliyat va xalqaro hamjihatlikni talab qiladi.

Boshqaruv, qonunchilik va siyosiy strategiyalar orqali ekologik xavfsizlik kafolatlanishi zarur: agar davlat ekologik siyosatni faol olib bormasa, global ekologik tahdidlar shaxsiy va jamoatchilik darajasidagi ong va madaniyat orqali ham bartaraf bo'lmaydi.

Demak — ekologik barqarorlik va tabiatni muhofaza qilish, siyosiy strategiya va davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanishi shart.

Ijtimoiy barqarorlik, farovonlik va fuqarolik mas'uliyati

Ekologik madaniyatning rivojlanishi — jamiyatda atrof-muhitga do'stona munosabat, mas'uliyatli xulq-harakat va ekologik ong shakllanishini bildiradi. Bu esa fuqarolik mas'uliyati, jamiyat a'zolarining bir-biriga hamda tabiatga hurmatini oshiradi.

Agar ekologik madaniyat keng tarqalgan bo'lsa — aholining sog'lig'i, yashash sharoiti, atrof-muhit sifatlari yaxshilanadi. Bu nafaqat ekologik jihatdan, balki ijtimoiy farovonlik, jamoatchilik salomatligi va kelajak avlod uchun sog'lom muhit ta'minoti nuqtai nazaridan muhim.

Yoshlar, fuqarolar va jamoatchilik ekologik bilim va ong bilan tarbiyalansa — bu jamiyatda uzoq muddatli ijtimoiy barqarorlik, fuqarolik faolligi va ekologik javobgarlikni oshiradi.

Shu tariqa, ekologik madaniyat — faqat atrof-muhit muhofazasi uchun emas, balki ijtimoiy adolat, sog'lom jamiyat va fuqarolik mas'uliyati uchun ham zarur.

Davlat siyosati, qonunchilik va institutsional javobgarlik

Ekologik ong va madaniyatni jamiyatda targ'ib qilish — ko'p hollarda ta'lim, ommaviy axborot, qonunchilik va siyosiy institutlar orqali amalga oshiriladi. Bu esa davlat siyosati va hukumatning ekologik masalalarga e'tiborini zarur qiladi.

Milliy ekologik siyosat, ekologik ta'lim, qonunlar va jamiyatda ekologik huquqiy madaniyat shakllantirish — ekologik inqirozlarni oldini olish va fuqarolarni tartibli xatti-harakatga undash uchun muhim. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik va global ekologik bitimlar doirasida ham harakat qilish — ekologik muammolar transc chegaraviy bo'lgani sababli zarur.

Bu holatlar ko'rsatadiki — ekologik ong va madaniyatni rivojlantirish masalasi nafaqat jamiyat, balki davlat va xalqaro siyosat darajasida ham dolzarb masalar qatorida joy olgan. Ayni vaqtda ekologik muammo dolzarb masala bo'lib unga yechib topish uchun mamlakatda hamma harakat qilayapti. Ayni vaqtda mashinalar eco mashinalar qatoriga kirib orderlar berilmoqda albatta bu harakatlarning natijasi kelayotgan yillarda o'z samarasini beradi degan umiddamiz.

² [Inlibrary+2MJST Journal+2](#)

Bugungi kunda sayyoramiz chuqur ekologik inqiroz bilan yuzma-yuz — iqlim oʻzgarishi, biologik xilma-xillikning kamayishi, ifloslanish va tabiiy resurslar eskirish xavfi tobora oshmoqda.

Shu sababli, ekologik ong va ekologik madaniyatni shakllantirish — bu nafaqat tabiatni himoya qilish vositasi, balki hayotimiz, sogʻligimiz, ijtimoiy barqarorlik va kelajak avlodlar farovonligi uchun zarur, strategik choradir.

Jamiyatda ongli xulq-harakat, resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va tabiatni hurmat qilish odatlariga asoslangan ekologik madaniyat keng tarqalmasa — global muammolarni yengish mushkul boʻladi.

Shuning uchun har birimiz — shaxs sifatida, jamoa va davlat darajasida ham — ekologik masʼuliyatni qabul qilib, harakat qilmasak, tabiat va insoniyat kelajagi xavf ostida qoladi.